

Polona Gradišek, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

PEDAGOŠKI OPTIMIZEM UČITELJEV KOT POMEMBEN VIDIK POUČEVANJA

UVOD

Pozitivna psihologija je mlada veja psihologije, ki se osredotoča na preučevanje dejavnikov, ki pripomorejo h kakovostnemu življenju. Spodbuja razvoj posameznika v smeri udejanjanja osebnih potencialov in odkrivanja dejavnikov, zaradi katerih le-ta doživlja svoje življenje kot izpopolnjujoče. Cilj pozitivne psihologije je ohranjanje duševnega zdravja.

Psihologija se je v preteklosti pogosto osredotočala na preučevanje in odpravljanje psiholoških motenj, bolezni in primanjkljajev. Z osredotočanjem na negativne vidike duševnosti so psihologi pogosto spregledali dejavnike, ki lahko delujejo preventivno in tako pripomorejo k duševnemu zdravju. Zdravje je namreč več kot le odsotnost bolezni, zato je prav, da preučujemo tudi ta vidik.

Pozitivna psihologija je doživela svoj zagon leta 2000, ko je bila tej psihološki paradigmi posvečena posebna izdaja revije *American Psychologist*. Raziskovanje na področju pozitivne psihologije temelji na kakovostnem empiričnem znanstvenem raziskovanju, zato so teoretična spoznanja vedno podprta z empiričnimi dognanji. Prav to loči pozitivno psihologijo od humanistične psihologije iz šestdesetih let prejšnjega stoletja, ki se je prav tako osredotočala na dejavnike dobrega življenja, vendar se pri tem ni opirala na znanstveno raziskovanje.

Raziskovanje v pozitivni psihologiji se osredotoča na tri področja:

- pozitivna čustva (zadovoljstvo z lastno preteklostjo, veselje v sedanosti in upanje glede prihodnosti),
- pozitivne individualne lastnosti (preučevanje osebnostnih moči in vrlin, kot so ljubezen, pogum, ustvarjalnost, radovednost, humor itd.) in
- pozitivne institucije, ki omogočajo načrten in sistematičen razvoj prvih dveh področij.

Vodilni raziskovalci na področju pozitivne psihologije poudarjajo, da cilj bazičnega raziskovanja in aplikacije pozitivne psihologije ni izpodriniti tradicionalno preučevanje težav oz. motenj. Želijo ga dopolniti in zagotoviti, da bo enakovredna pozornost posvečena prepoznavanju in spodbujanju pozitivnih vidikov posameznikov, skupin in njihovih okolij. Tako lahko s pomočjo izsledkov znanstvenega raziskovanja na področju pozitivne psihologije podpiramo družine in šole, ki omogočajo otrokom najboljši razvoj; oblikujemo delovna okolja, ki skrbijo za zadovoljstvo zaposlenih in visoko produktivnost; podpiramo skupnosti, ki spodbujajo vključenost svojih članov, ter

terapevte, ki prepoznavajo, negujejo in razvijajo vrline svojih klientov.

PEDAGOŠKI OPTIMIZEM

Na temeljih pozitivne psihologije sloni tudi razmeroma nov koncept pedagoškega optimizma, ki ga Anita Woolfolk Hoy in sodelavci pojmujejo kot eno od pomembnih učiteljevih subjektivnih prepričanj. Učiteljeva prepričanja o učenju in poučevanju so pomembna, ker usmerjajo njegovo delovanje v razredu in v šoli.

Optimizem predstavlja osebnostno lastnost posameznika, ki odraža njegova pozitivna pričakovanja do prihodnosti. Raziskave kažejo, da se optimizem pozitivno povezuje z duševnim zdravjem, srečo, subjektivnim blagostanjem, načrtovanjem aktivnosti in dosežki. Talentu in motivaciji, ki po navadi skupaj privedeta do šolskega uspeha, Seligman (2006) dodaja še optimizem kot tretji dejavnik, ki naj bi pripomogel k uspehu. Optimizma se lahko naučimo, zato se lahko tudi učitelji naučijo pedagoškega optimizma. V šolskem kontekstu si želimo, da bi učitelji ustvarjali tako učno okolje, v katerem bi se učenci lahko osebnostno razvijali, razvijali svoje potenciale in bi »cveteli«. Želimo si, da bi se učitelji osredotočali na pozitivne lastnosti učencev, razreda, šole in skupnosti.

Koncept pedagoškega optimizma se je sprva uveljavil na **ravni šole**, in sicer kot konstrukt, ki je pomembno povezan z učnimi dosežki učencev ne glede na socialno-ekonomski status učencev in druge demografske spremenljivke (Hoy, Tarter in Woolfolk Hoy, 2006). Sestavljajo ga trije elementi: zaznana kolektivna učinkovitost, zaupanje pedagoških delavcev in pomembnost učenja. *Zaznana kolektivna učinkovitost* se nanaša na zaznavo učiteljev znotraj šole, da bo njihovo kakovostno pedagoško delo povzročilo pozitivne učinke pri učencih. *Zaupanje pedagoških delavcev* v učence in starše temelji na prepričanju, da so ti dobronamerni, zanesljivi, kompetentni, iskreni in odprti. *Pomembnost učenja* pa predstavlja osredotočenost na učenje in ustrezno vedenje učencev v šoli. Ti trije elementi so med seboj v interakciji in tako soustvarjajo pozitivno učno okolje.

Pozneje so pedagoški optimizem prenesli tudi na **individualno raven učiteljev**. Avtorji (Woolfolk Hoy, Hoy in Kurz, 2008) ga opredeljujejo kot učiteljevo pozitivno prepričanje, da lahko pomembno vpliva na učne dosežke učencev s tem, da poudarja pomen učenja in izobraževanja, da verjame v učence in njihove starše ter jim zaupa, da bodo aktivno sodelovali v učnem procesu, ter da verjame

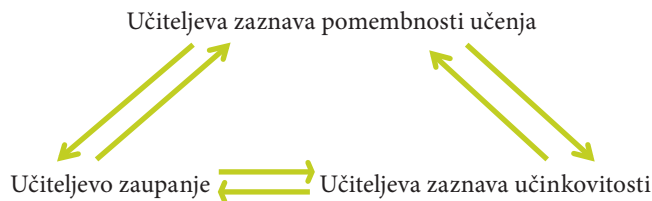
v svojo lastno sposobnost konstruktivnega premagovanja morebitnih težav v razredu s pomočjo lastne vztrajnosti in osebne odpornosti. Tudi individualni pedagoški optimizem sestavljajo trije elementi: učiteljeva zaznava učinkovitosti, zaupanje v učence in starše ter njegova osredotočenost na oblikovanje pozitivnega učnega okolja, v katerem ne manjka izzivov.

Učiteljeva zaznava učinkovitosti je opredeljena kot sodba o njegovih lastnih zmožnostih doseganja zaželenih ciljev v smislu učenja in aktivne vpletenosti učencev v učne aktivnosti, vključujoč učence s posebnimi potrebami ali nemotivirane učence (Tschannen-Moran, Woolfolk Hoy in Hoy, 1998). Ta koncept je eden redkih, ki se dosledno povezuje z učnimi dosežki učencev. Učitelji, ki verjamejo, da lahko pozitivno vplivajo na učenje svojih učencev, imajo do njih višja pričakovanja, v poučevanje vlagajo več truda in so spretnejši pri soočanju s težavami (Tschannen-Moran in Hoy, 1998).

Da bi bil učitelj uspešen, mora njegov odnos do učencev in staršev temeljiti na *zaupanju*, ki je bistvena komponenta, potrebna za vzpostavljanje in negovanje pozitivnih medosebnih odnosov z učenci. Ko učitelj vzpostavlja varno okolje, v katerem si z učenci zaupajo, so učenci pripravljene tvegati, se učiti iz lastnih napak, starši pa verjamejo, da se učitelji trudijo za dobro njihovih otrok. Tak odnos vključuje občutke dobronamernosti, zanesljivosti, kompetentnosti, iskrenosti in odprtosti. Učitelji morajo zaupati, da so se učenci pripravljene učiti, da so sposobni kritičnega mišljenja in iskrenosti. Tudi učitelji, ki zaupajo v svoje učence, imajo višja pričakovanja do svojih učencev in hkrati zaupajo, da se lahko zanesejo na podporo staršev (Tschannen-Moran in Hoy, 1998).

Učiteljeva zaznava pomembnosti učenja se nanaša na njegova prepričanja glede učnega uspeha in usmerjenosti na učne naloge. Kakovosten učitelj zna dobro organizirati pouk in poskrbi, da so učenci vpleteni v učne aktivnosti. To je pomembno, saj se čas, ko so učenci med poukom uspešno in aktivno vključeni, pozitivno povezuje z njihovim poznejšim (samostojnim) učenjem (Weinstein in Mingano, 2007). Pri učiteljevi zaznavi pomembnosti učenja gre za to, kako uspešen je pri aktivnem vključevanju učencev v aktivnosti med poukom.

Trije opisani elementi pedagoškega optimizma vsebujejo kognitivni (učiteljev občutek učinkovitosti), afektivni (zaupanje v učence in starše) in vedenjski vidik (zaznava pomembnosti učnih dosežkov). Med seboj so povezani in vzajemno delujejo drug na drugega, kot prikazuje slika 1.

Slika 1. Odnos med pomembnostjo učenja, učiteljevim zaupanjem in učiteljevo zaznavo učinkovitosti (Woolfolk Hoy, Hoy in Kurz, 2008: 823).

Pedagoško optimističen učitelj vodi razred humanistično¹ in zaupa svojim učencem, jih vključuje v načrtovanje in vrednotenje učnih aktivnosti, uporablja tudi neformalno vrednotenje znanja, sprejema starše v šoli in vlaga čas, energijo in trud v kakovostno poučevanje. Pedagoško optimistični učitelji so torej zagnani, predani, energični, odporni in vestni pri opravljanju pedagoškega dela z namenom, da bi bili njihovi učenci učno uspešni (Woolfolk Hoy, Hoy in Kurz, 2008).

Pedagoški optimizem učiteljev je eden od možnih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na učno uspešnost učencev. Na ravni šole se je to že pokazalo – zaznana kolektivna učinkovitost učiteljev je ena od spremenljivk, ki pripomore k učnim dosežkom učencev ne glede na socialno-ekonomski status, predhodni učni uspeh in nekatere druge demografske spremenljivke (Hoy, Tarter, Woolfolk Hoy, 2006). Avtorji raziskav o pedagoškem optimizmu izpostavljajo, da bodo nadaljnje raziskave pokazale, kako se učiteljev individualni pedagoški optimizem povezuje z učno uspešnostjo in drugimi pomembnimi vidiki učenja in pouka. Odprta ostajajo vprašanja o tem, kaj vpliva na stopnjo pedagoškega optimizma učitelja, do kakšne mere se pedagoški optimizem na ravni šole povezuje z individualnim učiteljevim pedagoškim optimizmom ter kako lahko ravnatelji spodbujajo pedagoški optimizem pri svojih učiteljih.

SKLEP

Pedagoški optimizem torej predstavlja eno pomembnih subjektivnih prepričanj učiteljev, ki močno določa njihovo pedagoško delo. Učitelji, ki verjamejo, da lahko s svojim delom pomembno vplivajo na učne dosežke svojih učencev, ki zaupajo, da bodo njihovi učenci vlagali trud v učne aktivnosti, starši pa jih bodo pri tem podpirali, ter si prizadevajo v razredu vzpostavljati in vzdrževati pozitivno učno okolje, se bodo lažje spoprijemali z vsakdanjimi izzivi, ki se pojavljajo v razredih. Učitelj je učencem pomemben zgled tudi v optimistični naravnosti do

¹ Humanistični učitelji v svojem razredu negujejo pozitivne medosebne odnose, učence spodbujajo k samodisciplini in samoregulaciji ter želijo odkriti vzroke neprimerne vedenja. Humanistično vodenje razreda zaznamujejo optimizem, odprtost, fleksibilnost, razumevanje in samodeterminiranost učencev (Hoy, 2001).

učenja in do učnih in drugih dosežkov učencev. Znano je, da učiteljeva pričakovanja do učencev pomembno vplivajo na dejanske dosežke učencev. Če bodo torej učitelji zaupali v svoje učence in v njihovo pripravljenost za šolsko delo, bodo tudi učenci bolj pripravljeni sodelovati v učnih aktivnostih in se bodo bolj pripravljeni učiti.

Pomemben pa je tudi pedagoški optimizem na ravni šole: če učitelji v šoli verjamejo, da bo imelo njihovo kakovostno pedagoško delo pozitivne učinke na učno vedenje učencev, če zaupajo v dobronamernost, kompetentnost in iskrenost učencev in staršev ter si prizadevajo za kakovostno poučevanje za samoregulacijsko učenje učencev, bodo ta pozitivna prepričanja na ravni šole pomembno prispevala k pozitivni šolski klimi. Pri tem imajo pomembno vlogo ravnatelji, ki lahko s svojim zgledom spodbujajo optimistično

naravnost učiteljev in drugih strokovnih delavcev, seveda pa k takšni šolski klimi pomembno prispeva prav vsak zaposleni. V času varčevalnih ukrepov in s tem povezanih številnih sprememb na področju vzgoje in izobraževanja je izjemno pomembno, da učitelji ohranjajo svojo zagnanost, predanost delu in optimistično naravnost ter da ne pustijo, da trenutne manj ugodne družbene razmere odvrnejo njihovo pozornost od skrbi za kakovostno poučevanje in za spodbujanje celostnega razvoja učencev. Prvine pedagoškega optimizma na individualni in šolski ravni nam lahko pomagajo, da kljub morebitnim sistemskim oviram še naprej ohranjamo zaupanje v učence in si prizadevamo za kakovostno poučevanje, saj si učenci za služijo najboljše.

VIRI IN LITERATURA

- Hoy, W. K., Tarter, C. J. in Woolfolk Hoy, A. (2006). Academic optimism of schools: A force for student achievement. *American Educational Research Journal*, 43, 425–446.
- Seligman, M. E. P. (2006). *Learned Optimism: How to change your mind and your life* (2nd ed.). New York: Pocket Books.
- Tschannen-Moran, M., Hoy, W. K. (1998). Trust in schools: A conceptual and empirical analysis. *Journal of Educational Administration*, 36, 334–352.
- Tschannen-Moran, M., Woolfolk Hoy, A. in Hoy, K. W. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68, 202–248.
- Weinstein, C. S. in Mignano, A. (2007). *Elementary classroom management: Lessons from research and practice* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Woolfolk Hoy, A., Hoy, W. K. in Kurz, N. M. (2008). Teacher's academic optimism: The development and test of a new construct. *Teaching and Teacher Educations*, 24, 821–835.

POVZETEK

V prispevku predstavljam razmeroma nov koncept pedagoškega optimizma, ki sloni na temeljih pozitivne psihologije. Pedagoški optimizem, ki ga avtorji opredeljujejo na ravni šole in na ravni učitelja, sestavljajo učiteljeva prepričanja o lastni oz. kolektivni učinkovitosti, o zaupanju v učence in njihove starše ter o pomembnosti učenja. Vsi trije elementi pomembno vplivajo na kakovost učiteljevega poučevanja, na šolsko in razredno klimo, s tem pa tudi na učne dosežke učencev, zato v prispevku razmišljam o pomenu učiteljevih pedagoškooptimističnih prepričanj.

Ključne besede: pedagoški optimizem, pozitivna psihologija, učitelji

ABSTRACT

This article presents a relatively new concept of academic optimism based on positive psychology. Academic optimism defined at school and teacher level consists of teachers' beliefs about their own or collective efficacy, about trust in pupils and their parents, and about the importance of learning. All three elements have an important impact on the quality of teachers' teaching, school and classroom climate and consequently, on pupils' achievements. Therefore the article focuses on the importance of teachers' academic-optimistic beliefs.

Key words: academic optimism, positive psychology, teachers